

Det nordnorske prestedynastiet Kildal

Brynjar Berg

<https://doi.org/10.7557/ottar.8585>

Denne artikkelen skal gi et overblikk over prestefamilien Kildals geistlige virksomhet blant samene gjennom 1700-tallet og inntil første halvdel av 1800-tallet. Hovedaktørene i denne historien er tre generasjoner fra samme familie fra Sørlandet, som reiste nordover som misjonærer og prester. En av dem var den første bestyrer av Trondenes seminarium.

Kildalene fra Hægeland

I en velstående gårdsfamilie på Sørlandet ble det født sju barn, hvorav fem skulle reise nordover som prester, misjonærer og skolemester. Ole Sørensen Kildal og Guro Kristensdatter drev gården Kiledal i Hægeland, dagens Vennesla kommune. Disse ble foreldrene til den første generasjonen nordlige Kildaler. Barna var: Jens (f. 1683), Christen (f. før 1690), Søren (f. 1690), Kristen (f. før 1701), Simon (f. 1701), Sigvard (f. 1704) og Barbro (ukjent). Arne Kildal har i sin slektsbiografi fra 1941 pekt på at familien eide en liten samling av bøker. Disse er identifisert til følgende titler, hvorav flesteparten er religiøse verk, som sannsynligvis har bidratt til at så mange av Ole og Guros barn hadde et godt grunnlag for skolegangen de gjennomgikk:

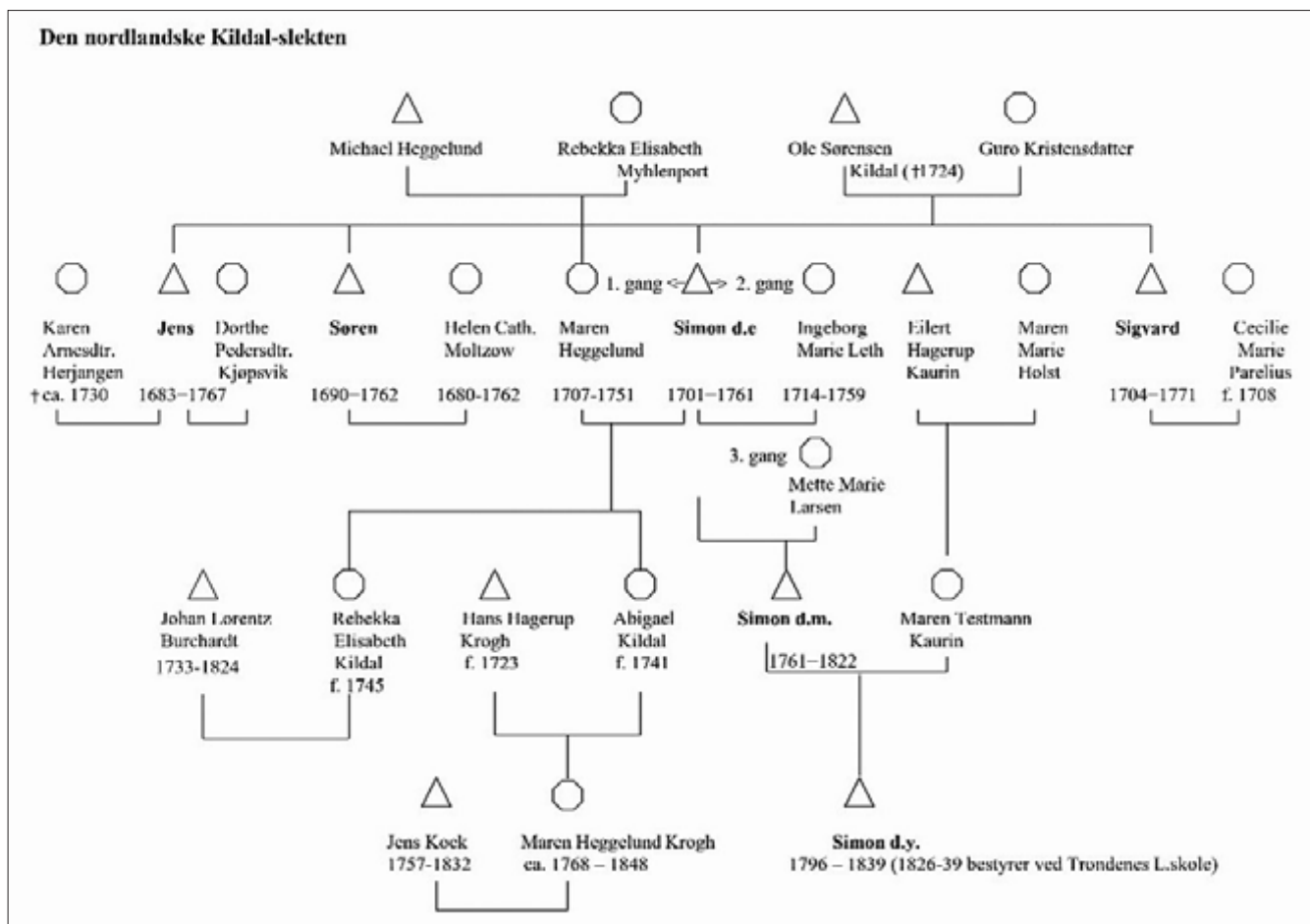
- Medelbye, Povel Andersen. Ungdommens Postil: Kort oc god Forklaring offuer alle Evangelia. Kbh, 1614.
- Antagelig Den forordnede ny Kirke-Psalme-Bog ... til Trykken befordret af Thomas Kingo, D., Biskop udi Fyen Stift. Kbh, 1699.
- Saxe, Michael. En liden aandelig Spørsmåals Bog, sammendragen af den H Schriff etc. Fordansket af Halffuord Gunnerson. Kbh, 1605.
- Ukjent forfatter og årstall: Bonde Practica: En nyttelig liden Bog, som kaldis Bonde Practica eller Vejrbo, Indeholdendis nogle skøne Regle, hvorledis mand skal kiende oc lære det gandske Aars løb, stædse varendis, Aar fra Aar.

Det kan ikke ha vært en lett oppgave for foreldrene å finansiere skolegang for sine barn. Jens ble uteksaminert som teologisk kandidat fra Kristiansands skole i 1718, før det bar videre til København hvor han trolig studerte teologi, da et skifte etter foreldrene fra 1719 nevner Jens som student. Videre ble Jens ansatt i teologen Thomas von Westens misjonsprosjekt. Kristen, Christen og Søren mangler det informasjon om skolegangen til, men både Kristen, som ble skolemester og Søren, som ble sogneprest, har sannsynligvis gjennomført noe utdanning. Simon ble uteksaminert fra København

med embetseksamen i teologi i 1726, etter fjorten års skolegang. Sigvard hadde på sin side tretten års utdanning. På Universitet i København skulle det øremerkes studieplasser for kandidater fra von Westens seminarer i Trondheim til det formål å utdanne prester til misjonen, men hvorvidt noen av Kildalene fikk en slik plass er usikkert.

Første generasjon Kildaler

I von Westens Seminarium Scholasticum i Trondheim ble det gitt opplæring iblant annet samisk språk. Dette vet vi ettersom at Jens Kildal ble holdt igjen fra å reise nordover fra Trondheim, slik at han kunne undervise nye misjonærer i samisk språk ved seminariet. **Jens Kildal** er den mest kjente og beskrevne blant sine søsken. Han ble ansatt i misjonens tjeneste rundt 1720, og én time om dagen, i sitt første år, underviste han seminaristene i Trondheim. Det er antatt at Jens ble inspirert til misjonsarbeidet under studietiden i København, enten av von Westen selv, eller av skolelæreren fra Øst-Finnmark, Isac Olsen, som begge besøkte Misjonskollegiet i København mellom 1718 og 1719. Først i 1721 ble Jens sendt til Salten i Nordland som misjonær, og tidlig i 1720-årene skulle han gjøre seg godt likt av von Westen. Jens møtte, ifølge von Westens egne brev, sterk motstand mot kristendommen fra samene i Herjangen. For å bygge opp tillit hos dem giftet han seg med Karen Arnesdatter, en samisk kvinne fra området. Det strategiske formålet i ekteskapet har blitt omdiskutert i ettertid, uten noen definitiv konklusjon, men ekteskapet fungerte tilsynelatende som planlagt, og misjonsarbeidet ble betraktelig lettere. Karen Arnesdatter var datter av Herjangers helligdags-veker, Arnt (Aron) Enoksen, som hadde til ansvar å opprettholde helligdagsfreden, samt varsle om avgudsdyrkelse. Karen underviste samiske kvinner i kristendom og dette ble lønnet av Misjonskollegiet, som var uvanlig praksis siden hun var en kvinne. Lønnen hennes var satt til 20 riksdaler, som tilsvarte lønnen til erfarne skolemestere, mens Jens ble lønnet med 80 riksdaler for misjonsarbeidet.

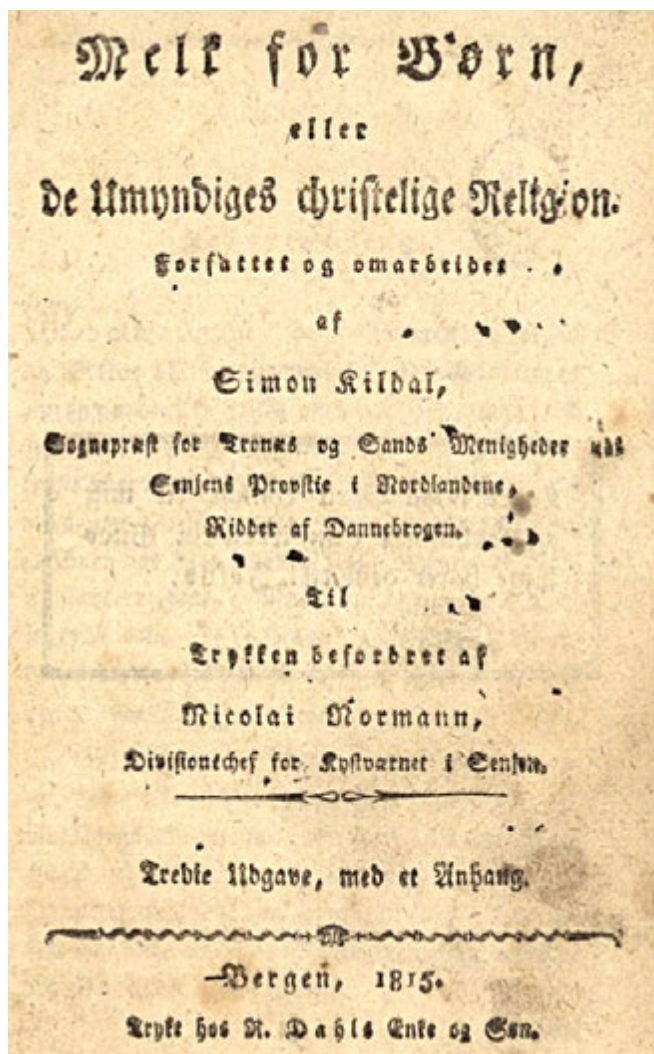
Figur 1. Slektkart over den nordlandske Kildal-slekten. Navn gjengitt i modernisert stavemåte. Navn gjengitt i modernisert stavemåte. Utarbeidet av D. Storm, grafikk Ernst Høgtun, UiT

Ifølge brev gjengitt av Hans Hammond i hans misjonshistorie fra 1787, var von Westen imponert over resultatene av Jens Kildals misjonsarbeid i Herjangen da han på sin tredje misjonsreise passerte gjennom området på tilbaketuren mot Trondheim. Kildal ble hans følgesvenn sørover og kunnskap om misjonsarbeidet ble utvekslet. Jens Kildal skal ha vært kjent for å føre en hard linje for å avskaffe avgudsdyrkelse og ledet mye av arbeidet for å finne og ødelegge offersteder. Andre metoder han brukte inkluderte ransakelse av de som ble anklaget for å bedrive trolldom og konfiskering av religiøse eiendeler. I tillegg gav han opplæring i metodene for å uthente angivelser om slik praksis til andre deler av misjonens tjeneste. Selv har han beskrevet metodene i appendiks til sin skrevne preken *Afguderiets dempelse, og den sande lærdoms fremgang* (ca. 1740). Jens Kildal forteller at von Westen med makt brakte samene til samling og holdt dem der over flere uker, inntil de ble omvendt og ledet til å innrømme sin egen religiøse praksis, samt angi andres. Kildal ble utpekt som von Westens fullmektig i Nordlandene i 1723. Det er uvisst hvor lenge han fungerte i stillingen, men det er kjent at han rundt 1730 var i Tysfjord, da hans bror, **Christen Kildal** også hadde reist nordover som skolemester der. Christen døde

før sin bror, i 1757, og lite er kjent om hans arbeid, annet enn at han flyttet nordover fra Råbyggelaget etter sin kones død. Han lærte seg samisk, sannsynligvis med god hjelp av broren. Jens arbeidet som misjonær i Ibestad frem til sin død på gården Kjørnes i Tysfjord, i 1767.

Søren Kildal er den minst kjente av brødrene fra første generasjon Kildaler som ble prester. Han avla teologisk eksamen i 1723. Deretter ble han ansatt som misjonær i distrikt IV, Skjervøy og Kvænangen, før han i tillegg overtok arbeidet i misjonærdistrikt V, Karlsøy, Lyngen og Ullsfjord. Fra 1728 ble Søren pastor i Saltdalen, og senere sogneprest i Sand i Senja fra 1751 til sin død i 1757. Thomas von Westen omtaler Søren Kildals arbeid som godt, med stor nidkjærhet, og suksess i omvendelsen av flere avgudsdyrkere. Etter von Westens død blir denne Kildal derimot beskrevet som «slet» og «eenfoldig», av henholdsvis biskopene Eilert Hagerup og Frederik Nannestad.

Simon Kildal den eldre var den første Kildal som hadde sete i Trondenes, og både hans sønn og sønnesønn med samme navn inntok samme stilling i tiden frem mot Trondenes seminarium i 1826. Hundre år før, i 1726, var Simon Kildal

Figur 2. Simon Kildal d.m. (1815) *Melk for børn* – tittelside.

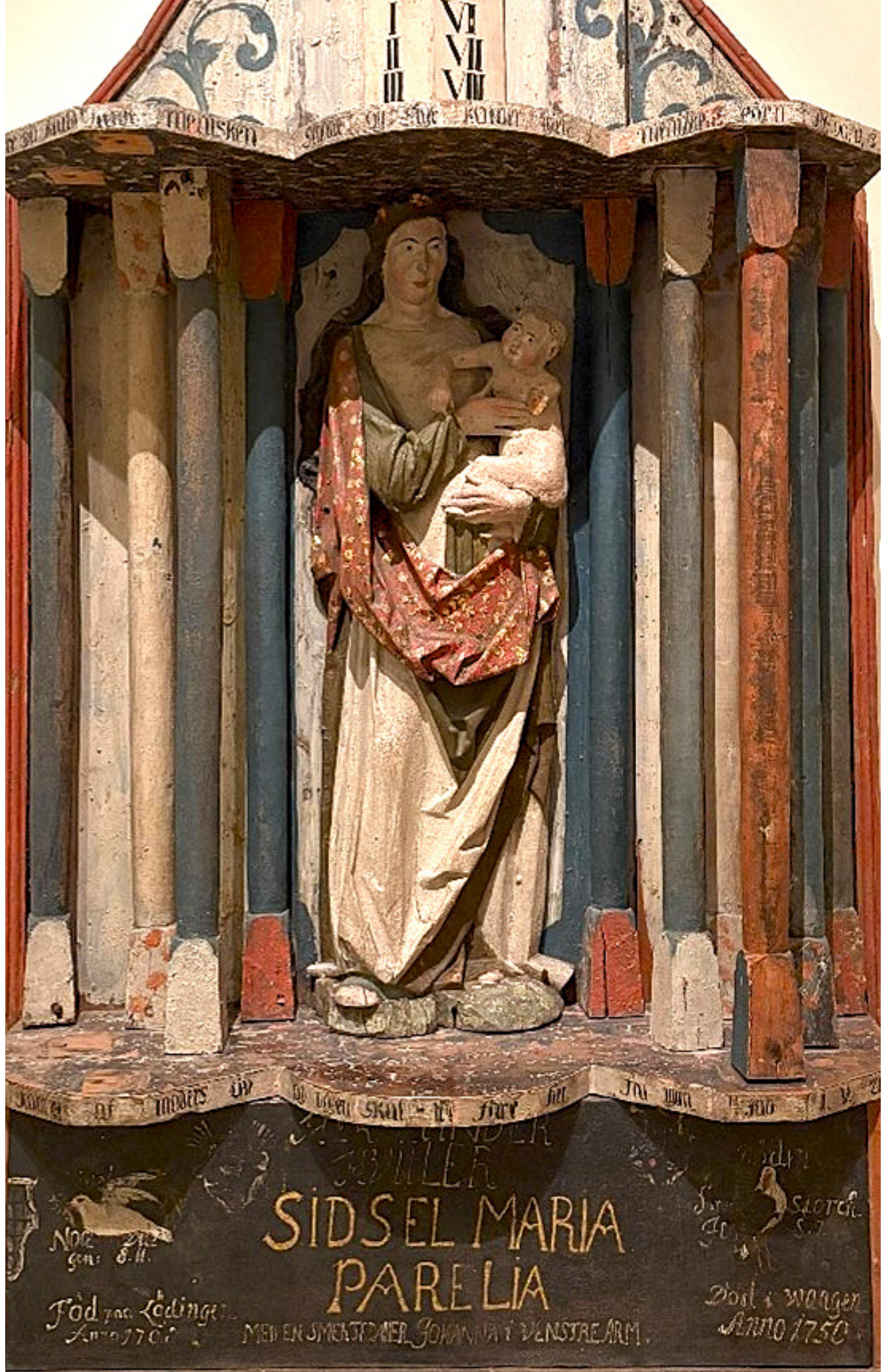
klar med embetseksamen i teologi fra København gjennomført, og måneder senere var han i misjonens tjeneste. I to år var han misjonær og lærer for samene i Saltdalen og Folda. Veien gikk videre til Tromsø og deretter til Karlsøy, hvor han ble ordinert til prest den 30. mai 1730 og gift med Maren Mikkelsdatter Heggelund (1707–1751) dagen etter. Sistnevnte var datter av den kontroversielle sognepresten i Karlsøy, Mikkel Heggelund, som i 1725 ble anklaget for å hindre misjonsarbeidet og nekte samer altergang. Flere historier om denne sognepresten er å finne, men å si ut sannhet fra sagn om akkurat denne presten er ikke denne artikkelens mål. Simon den eldre sitt arbeid pågikk frem til 1742, da han ble utnevnt som sogneprest i Flakstad. I 1744 reiste han med kone og barn til Trondheim for å rette sine klager til biskopen over både klimaet og boforholdene på øya i Lofoten. Kildal returnerte til Flakstad på våren året etter og søkte til sogneprestembetet i Trondenes på høsten. Fra 1746 var han prest i Trondenes kirke og senere, i 1751, prost i Senja. Simon døde tidlig i 1761, på samme dag som hans

siste barn, Simon Kildal den midtre (1761–1822), ble født. Simon den eldre ble balsamert og anbragt under Trondenes kirke. Gjennom sine tre ekteskap hadde Simon flere barn. Av de som er relevante for denne artikkelen står følgende: Michael Heggelund Kildal (f. 1731), Ovida Maria Kildal (f. 1733), Rebekka Elisabeth Kildal (f. 1745) og Simon den midtre.

Den yngste av brødrene i første generasjon, **Sigvard Kildal**, ble i 1727 teologisk kandidat. Han fungerte som misjonær i Ofoten i fem år, før han ble ordinert til sogneprest for Kjøllefjord i 1734 og Vågan i 1738. Biskop Eilert Hagerup beretter om Sigvard Kildal at han under sin tid i Kjøllefjord var ivrig for å drive undervisning av befolkningen der, både nordmenn og samer. Biskop Frederik Nannestad hadde også kun godt å si om denne Kildal. Sigvard ble kjent for den harde linjen han førte mot drukkenskap. I sine tre ekteskap fikk han seks barn, før han døde i 1771. I universitetsmuseet i Tromsøs kirkekunstutstilling finnes et epitaf (minnetavle) over Sigvards første kone, Sidsel Maria Parelia, samt tre tavler hvor Sigvard selv er kunstner, hentet fra kirken i Vågan: én over Lødingens prester, én over Vågans prester og en familietavle for hans egen familie.

I 1720 kom en kongelig bestemmelse om at misjonen skulle få ansette sogneprester i Finmarken og Nordlandene blant de misjonærer som etter noen års tjeneste hadde gjort seg fortjent til stillingen. Adolf Steen har påpekt at dette kan ha vært til skade for misjonen. Bestemmelsen medførte utvilsomt interesse blant potensielle misjonærer, og sammen med sponset universitetsutdannelse kan mulighetene for en høyt aktet stilling i samfunnet ha fristet mange kandidater. Hvorvidt noen av Kildalene fra første generasjon benyttet seg av ordningen er usikkert, men basert på årene de tilbrakte i misjonens tjeneste før de fleste av brødrene gikk over til prestestillinger, virker det sannsynlig. Brødrenes opphav fra mindre gårdsbruk kan i tillegg ha begrenset deres muligheter til å få høyere geistlige stillinger mer sentralt i eneveldet, da disse attraktive stillingene gjerne ble fylt av personer med opphav i geistlige sjikt på denne tiden. De mindre attraktive stillingene i Nord-Norge kan derfor ha vært mer aktuelle for Kildal-brødrene fra Hægeland etter gjennomført misjonstjeneste.

→Figur 3. Epitaf over Sidsel Maria Parelia, Sigvard Kildals første kone. Minnetavle fra Vågan kirke. Statuen er sannsynligvis fra middelalderen, men ble appropriert av Sigvard Kildal ca. 1750. Utstilt på Norges arktiske universitetsmuseum. Foto: Brynjar Berg

Figur 4. Skannet bilde av portrettmaleri av Sigvard Kildal, Vågan Kirke. Ukjent maler og årstall. Fra Håkon Brun (2023) Lofotkatedralen 1898–2023.

Figur 5. Banner fra Tromsø Seminarium, ukjent årstall, etter 1848. Henger på ILP-bygget. Foto: Brynjar Berg

Barn av Simon Kildal den eldre – andre generasjon

Simon Kildal og Maren Mikkelssdatter Heggelunds første sønn, **Michael Heggelund Kildal** (f. 1731), mottok privat undervisning i Trondheim da han var 10 år gammel. Skolegangen tok Michael først til Bergen og videre til København, hvor han fullførte teologisk embetseksamen i 1752. I 1756 ble han sogneprest i Værøy, hvor han ble ordinert året etter. Michael tok deretter en sognepreststilling i Sand inntil 1776, som etterfølger av onkelen, Søren Kildal. Videre gikk veien som prost i Senja, hvor faren også hadde innehatt dette embetet. Denne sønnen skulle dog ha sitt sete i Ibestad, ikke Trondenes. Michael K. var en sterk personlighet, og i likhet med morfaren, Mikkel Heggelund, kjent i Nord-Norge lenge etter sin død. Michael tok del i handelsvirksomhet til det punkt hvor han ble anklaget for å forsømme sine geistlige plikter og havnet i langvarig klammeri med fogden Jens Holmboe. Dette skulle nesten koste Kildal hans stilling som prost. Ved embetet ble han derimot frem til sin død i 1804. Michael var gift to ganger og hadde ti barn, hvorav to, Ole Severin Kildal (f. 1764) og Ovidia Fredrikke Kildal (f. 1766) ble kjente personligheter i Nord-Norge.

Michael Kildals yngste bror, **Simon Kildal den midtre** ble født på farens dødsdag i 1761, på Trondenes. Hans mor var farens tredje kone, Mette Maria Lassen (–1771), som forsørget sønnen til sin død, da han i 10-års alderen ble sendt til Kvæfjord for oppfostring. Oppfostringen ble gitt av hans avdøde søster Ovida Marie Kildals (1733–1760) enkemann, sogneprest Peder Leth, og hans tredje hustru, Ingeborg Jentoft. Etter noen år på skole i Trondheim ble Simon tatt opp til Universitetet i København som 17-åring. Deretter tok han et avbrekk, hvor han skal ha jobbet som huslærer hos broren, Michael Kildal og dermed for sin andre søster, Rebekka Elisabeth Kildals (f. 1745) barn. Simon den midtre returnerte så til København for å fullføre sin utdanning og ble ansatt som misjonær i Varanger i Øst-Finnmark misjonsdistrikt i 1784, hvor han arbeidet i fire år. Han ble deretter sogneprest til Måsøy i 1788, så i Steigen i 1791 og Trondenes i 1809. Simon Kildal ble slått til ridder i 1813 og ble prost i Senja i 1817. Simon døde i 1822. Under sin misjonærtid i Varanger utmerket Simon seg med å ikke følge kongelig reskript av 1774 om at samene skulle undervises og forkynnes til på dansk, heller ikke når både biskop Bang og biskop Schönheyder hadde innskjerpet dette pålegget. Denne Kildal var, som sin far, stødig i samisk og under sin tid i Måsøy underviste han en samisk gutt fra Tana i Øst-Finnmark, Nils Gundersen (1771–ca. 1855), som skulle bli lærer ved det kommende Trondenes seminarium. Simon er også kjent for sine skrifter. Han skrev blant annet boken *Melk for Børn* fra 1806, som skulle gi lærdom

om kristen tro og moral til barn, skrevet som en samtale mellom et barn og en prest. Denne Simon Kildal ble gift kun én gang, i 1791, med Maren Testmann Kaurin. Simon Kildal den midtre og Maren Kaurin fikk ti barn, hvorav sønnen Simon Nicolai Kildal den yngre blir denne artikkelens siste fokus.

Simon Nicolai Kildal den yngre og Trondenes seminarium

Den siste av Simon Kildal den eldres etterkommere som her skal presenteres, **Simon Nicolai Kildal den yngre**, ble født i 1796. Lite er kjent om hans oppvekst, men i 1817 var hans skoletid i Bergen slutt, og han fullførte sin utdanning i København i 1822, samme år som faren døde. Simon den yngre ble først ansatt som personlig kapellan på Trondenes, og ble etter kort tid sogneprest til Skjervøy, i 1823. Året etter var Simon Nicolai Kildal igjen på plass i Trondenes, denne gang som tredje sogneprest av samme navn, før han også ble prost i Senja, året derpå. I 1826 ble Trondenes seminarium igangsatt som lærerskole, og Simon ble seminarets første bestyrer, til tross for det arbeidet som prosten i Vadsø og stortingsmann Peter Vogelius Deinboll (1783–1874) la ned for å opprette seminaret, sannsynligvis i håp om bestyrer-stillingen. Kildal fikk stillingen siden biskopens forslag om å legge seminaret til Trondenes fremfor Tromsø ble fulgt, og det ble bestemt at sognepresten i Trondenes også skulle være bestyrer og førstelærer på seminaret. Denne Simon Kildal var også stortingsmann i 1827, 1828 og 1830, før han døde i 1837. Med så tidkrevende verv i tillegg til bestyrerrollen ble undervisningen av de første seminaristene noe mangelfull. Sammen med Nils Gundersen var disse to de eneste lærerne ved den lille og allerede foreldete skolebygningen på Trondenes. Fagene som ble undervist i seminarets første tiår var religion, kateketikk, norsk språk og grammatikk, skriving og regning, i tillegg til samisk for de elevene som enten kunne samisk, eller som ønsket å jobbe som lærer i distrikter der det bodde samiske familier. Etter hvert skulle også fedrelandshistorie og geografi ta plass i fagkretsen. Studentene på seminaret fikk 2–4 års skolegang. De første samiske studentene ble uteksaminert fra seminaret i 1830, dette var Hans Mortensen Kolpus fra Sør-Varanger og Samuel Samuelsen Anti fra Karasjok. Først i 1837 kom den endelige resolusjonen om å utvide både lærerstaben og skolebygget, men da var allerede denne siste Kildal av prestedynastiet død.

Fra von Westens misjon på 1700-tallet til åpningen av Trondenes seminarium i 1826 hadde prestefamilien Kildal hatt en dynastisk tilstedeværelse i Nord-Norge. Fortellingen er kompleks, men som en rød tråd kan en følge koblingen fra Trondheim til Trondenes i familien, og alltid med utvikling av

kunnskap som mål for arbeidet. At så mange av Kildalene behersket samisk språk må ha bidratt sterkt til å konsolidere deres posisjon i samfunnet de befant seg i, etter å ha forvillet seg nordover fra Sørlandet til høyt aktede samfunnsposisjoner i Nord-Norge.

Litteratur:

- Barlindhaug, K. J. 1926. *Tromsø offentlige lærerskole i 100 år*. Peder Norbye's bok- og aksidenstrykkeri.
- Erlandsen, A. 1857. *Biographiske Efterretninger om Geistligheden i Tromsø Stift*. Chr. Tønsbergs Forl.
- Hammond, H. 1787. *Den Nordiske Missions-Historie i Nordlandene, Finmarken og Trundhiems Amt til Lappers og Finners Omvendelse, fra første Begyndelse indtil hen udi Aaret 1727, da Lappernes og Finnernes Apostel Thomas von Westen S.S. Theologiae Lector, Notarius Capituli i Trundhiem og Collegii Missionis Vicarius, døde, tilligemed denne udødelige Mands Levnets beskrivelse, samt Anhang om de første Missionariis og andre Missionens Medhielpere, uddragne af offentlige Brevskaber og egenhændige Haandskrifter*. Gyldendals forlag.
- Kildal, A. 1942. *Slekten Kildal fra Otradalen*. Cammermeyer.
- Krekling, M. 1945. "Jens Kildals Afguderiets dempelse" i *Nordnorske samlinger utgitt av etnografisk museum V: Nordland og Troms finner i eldre håndskrifter, annet hefte*. A.W. Brøggers Boktrykkeri AS.
- Steen, A. 1954. *Samenes kristning og Finnemisjonen til 1888*. Forlaget land og kirke.

Forfatter:

Brynjar Berg er master i historie fra UiT Norges arktiske universitet, avlagt i 2024, med temaet litteratur fra tidlig nytid om samisk kultur. Medlem i forskningsgruppen Creating the New North siden 2023. E-post: brynjar.berg@uit.no